

The Last Work Printed By İbrahim Muteferrika:

The Turkish - Persian Dictionary; Ferheng-i Suûri (The Persian Language)

Yakup ALAN¹

¹ Kilis 7 Aralık University, Kilis

ARTICLE INFO

Article History:

Received 08.04.2019

Received in revised

form 14.06.2019

Accepted 16.06.2019

Available online

25.07.2019

ABSTRACT

The invention of writing is of critical importance for the human history. While reproduction of written works was carried out with various methods, the invention of printing press made writing become even more important. After its invention by Gutenberg in the 15th century, the first printing press in the Ottoman Empire was established by minorities in 1490s while the first Turkish printing house was established in 1728 by İbrahim Muteferrika. Many significant works were published in this printing house from its establishment to 1745. Among all books printed in various fields, three books were about language and grammar. One of these books is the Persian-Turkish Dictionary written by Hasan Suûri; Ferheng-i Suûri (The Persian Language). Considering that learning vocabulary is an essential element in learning languages, and use of dictionaries is one of the methods of learning vocabulary, Ferheng-i Suûri is a precious work for language teaching. Qualitative research method and document analysis pattern as data collection method were employed in this study. The purpose of this study is to introduce the work under consideration to the world of science.

© 2019JMRFE. All rights reserved

Keywords:

İbrahim Muteferrika, Printing Press, Dictionary, Ferheng-i Suûri

¹ Kilis 7 Aralık University, Muallim Rifat Faculty of Education, Department of Turkish Language and Social Sciences Education
e-mail: alanyakup@gmail.com

İbrahim Müteferrikanın Bastığı Son Eser:

Türkçe – Farsça Sözlük; Ferheng-İ Şuuri (Lisan-ül Acem)

Yakup ALAN¹

¹Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihiçesi:
Alındı 08.04.2019
Düzeltilmiş hali alındı
14.06.2019
Kabul edildi
16.06.2019
Çevrimiçi yayımlandı
25.07.2019

ÖZET

Yazının keşfi insanlık tarihi açısından çok önemlidir. Yazılan eserlerin çoğaltımı farklı tekniklerle yapılsa da matbaanın icadı bu keşfin daha fazla önem kazanmasını sağlamıştır. 15. yüzyılda Gutenberg tarafından icat edilmesinden sonra Osmanlı Devleti'nde ilk matbaa 1490'lı yıllarda azınlıklar; ilk Türk matbaası ise 1728 yılında İbrahim Müteferrika tarafından kurulmuştur. Kurulduğu yıldan 1745'e kadar çok önemli eserler bu matbaada basılmıştır. Basılan kitaplar farklı alanlarda olmakla beraber üç tanesi dil ve gramerle ilgili kitaplardır. Bu kitaplardan biri de Hasan Şuûri'nin hazırladığı Farsça-Türkçe sözlük; Ferheng-i Şuuri (Lisan-ül Acem)'dir. Kelime öğreniminin dil öğreniminde oldukça önemli bir husus olduğu ve kelime öğrenmenin bir yolunun da sözlük kullanmak olduğu düşünülürse Ferhenge-i Suûri, dil öğretimi açısından değerli bir eserdir. Yöntem olarak nitel yöntem, veri toplama yöntemi olarak da doküman analizi (incelemesi) deseni kullanılan bu çalışmanın amacı; eseri bilim dünyasına tanıtmaktır.

© 2019MREFD. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:

İbrahim Müteferrika, Matbaa, Sözlük, Ferheng-i Suûri

Giriş

İnsanlığın icat etmiş olduğu yeniliklerin en önemlilerinden biri de şüphesiz ki matbaadır. Matbaanın icat edilmesinden önce insanlar farklı basım teknikleri kullanmışlardır; anca bu teknikler hem kullanılışları açısından hem ekonomik açıdan hem de hızları açısından matbaa kadar etkili ve önemli olmamışlardır. İlk matbaa MS 590'lı yıllarda kâğıdın da mucidi olan Çinliler tarafından icat edilmiştir. Ağaç oyma tekniği kullanılarak yapılan bu basit matbaa, teknik açıdan oldukça basittir. 9 ve 10. yüzyıla gelindiğinde ise Uygurlar ve Mısırlılar da matbaayı kullanmaya başlamışlardır.

Her ne kadar kendisinden önce daha ilkel ve kullanışsız formları olsa da modern anlamda ilk matbaa Alman mucit Johannes Gutenberg tarafından icat edilmiştir. 1447 yılında bulunan bu matbaada hareketli parçalar kullanılmaktadır. Tipo basım yöntemi kullanılan bu matbaada

¹ Sorumlu Yazarın Adresi: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
e-posta: alanyakup@gmail.com

çıkartılabilen demir harfler kullanılmaktadır. Kurulan bu matbaanın ilk eseri ise 42 satırlık bir İncil'dir.

Matbaanın bu gelişimine binaen Osmanlı İmparatorluğu'nda da ilk matbaa azınlıklar tarafından açılmıştır. Osmanlı'da azınlıkların kurdukları bu ilk matbaa İspanya'dan göç eden Yahudiler tarafından 1493/1495 yılında İstanbul'da açılmıştır (Altuntek, 1993). İlk matbaanın İstanbul'da açılmasından sonra birçok şehirde de matbaalar açılmaya başlanmıştır. İzmir, Edirne ve Selanik gibi şehirlerde de Yahudi azınlıklar tarafından matbaalar açılmaya başlanmıştır (Altuntek, 1993). Açılan bu matbaalarda Latince, İbranice ve Yunanca ve daha çok dini konuları barındıran eserler basılmıştır (Küçükcan, 2006).

Yahudilerin matbaa açmasını takip eden yıllarda, Yahudileri örnek alan Ermeniler de İstanbul'da 1567 yılında ilk matbaalarını açmışlardır (Küçükcan, 2006). Matbaacılığı Venedik'te öğrenen Sivaslı Apkar tarafından Kumkapı'daki kilisede kurulan bu matbaada ilk olarak Ermenice bir eser basılmıştır (Küçükcan, 2006) Ermenilerin matbaasından bir süre sonra da Rumlar yine İstanbul'da 1627 yılında matbaa açmışlardır (Adıvar, 1982).

Hem Avrupa'da hem de kendi topraklarında bu gelişmelerin yaşanmasından sonra Osmanlılar da matbaaya karşı ilgi duymaya başlamışlardır. Özellikle Paris sefaretine giden Yirmi Sekiz Mehmet Zade Çelebi Efendi'nin yanında götürmüş olduğu oğlu Sait Mehmet Efendi bu şehirdeki matbaaları incelemiş ve yararlarını kavramıştır. Daha sonra da ülkesine döner dönmez bu işin Osmanlı'da kurulması ve geliştirilmesi için kendisine yardımcı olarak İbrahim Müteferrika'yı seçmiştir (İskit 1939'dan Akt. Küçükcan, 2006).

Matbaanın icat edilmesin üzerinden yaklaşık 250 yıl geçtikten sonra ilk Türk matbaacısı İbrahim Müteferrika da kitapları basma yöntemiyle çoğaltmanın faydalarını anlatmak için bir risale yazmıştır. Vasilet-üt-tıbbâ (1726) isimli bu tasarıda matbaacılık üzerine şu önerileri sıralamıştır:

1. Sözlük, tarih, coğrafya vb. kitapların basılması insanlar için yararlıdır.
2. İslam devletleri zamanında yazılmış eserleri basmak, bu eserlerin İslam coğrafyasında yayılmasını sağlar.
3. Basılmış kitapların el yazmalara göre daha okunaklı olması okuyucuya kolaylık sağlar.
4. Ekonomik açıdan matbaa yararlıdır.
5. Kitapların başına veya sonuna dizin koymak aranan bilginin kolayca bulunması sağlanabilir.
6. Matbaa kitapların ucuz olmasını sağlar ve herkes kitaba ulaşabilir.
7. Kitapların yayımı ile Müslümanlara hizmet edilmiş olunur.
8. Büyük kitapları yazarak çoğaltan hattatların sayısı oldukça azalmıştır.
9. Kitap sayısının artması kütüphanelerin kurulmasını sağlayacaktır. Böylece okuyup ilim yapan insan sayısı artacaktır.
10. Avrupa'da Arapça, Farsça ve Türkçe kitaplar basılmaktadır ancak bu kitaplar yanlışlarla doludur. Bu durum engellenmelidir.
11. Matbaanın kabul edilmesi eserlerin basılmasını sağlayacak ve devletin onurunu artıracaktır (Ersoy, 1959; Maden, 1980).

Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'yı matbaanın gerekliliği konusunda ve kurulması için ikna etme niteliğinde yazılan bu layiha (tasarı) sonuç vermiş ve İbrahim Paşa

matbaaya sıcak bakmaya başlamıştır. Bu gelişmelerden sonra Şeyhülislam Abdullah Efendi'den de fetva alınarak 1728 yılında İbrahim Müteferrika tarafından ilk Türk matbaası kurulmuştur (Altuntek, 1993). Müteferrika matbaasının kurulmasından sonra basılan ilk eser Müderris Mehmet Efendi tarafından çevrilen ve Van kulu Lûgatı adıyla anılan Sıhah-ı Cevheri isimli eserdir. Bu eserden bin adet basılmıştır. İbrahim Müteferrika'nın matbaasında basılan diğer eserleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. Vankulu Lûgatı (Cevheri) 31 Ocak 1729.
2. Tuhfet-ül Kibar fi Efsarülbihar (Kâtip Çelebi) 29 Mayıs 1729.
3. Tarihi Seyyah (Krusinski, Judas Thaddaeus Çev. Müteferrika) 26 Ağustos 1729.
4. Tarih-i Hind-i (Emir Mehmet bin Emir Hasan el-Mes'udi) 5 Nisan 1730.
5. Tarih-i Timur Gürgân (İbni Arabşah) 18 Mayıs 1730.
6. Tarih-i Mısırı Kadim ve MısırıCedid (Süheylî) 17 Haziran 1730
7. Gülşen-i Hulefa (Nazmizade Hüseyin Mürteza) 16 Ağustos 1730.
8. GramaireTurque (Holderman, P. Jean-Baptiste) 1730?
9. Usûlü'l-Hikem fi Nizâmî'l-Ümem (İbrahim Müteferrika) 13 Şubat 1732.
10. Fuyuzat-ı Mıknatısiye (İbrahim Müteferrika) 27 Şubat 1732.
11. Cihannüma (Kâtip Çelebi) 3 Temmuz 1733.
12. Takvim-üt Tevarih (Kâtip Çelebi) 14 Haziran 1733.
13. Tarih-i Naima (Naima) 2 cilt. 1734.
14. Tarih-i Raşit (Vak'anüvis Raşit Efendi) 17 Şubat 1741.
15. Asım Tarihi (Çelebizade İsmail Asım) 17 Şubat 1741.
16. Ahval-i Gazavat-ı Der Diyar-ı Bosna (Bosnalı Ömer Efendi) 19 Mart 1741.
17. Ferheng-i Şuuri (Şuurî Hasan) 1 Ekim 1742 (Watson, 1968).

Matbaanın kurulmasından Müteferrika'nın vefatına kadar geçen 17 yıllık sürede toplam 23 cilt tutan 17 eser basılmıştır. Kitaplardan 11 tanesi tarih, üç tanesi dil ve gramer, kalan üçü de farklı bilim alanlarıyla ilgili kitaplardır. Müteferrika matbaasında basılan toplam kitap sayısı 13.200'dür (Watson, 1968).

Müteferrika matbaasında basılan son eser olma özelliğine sahip olan Ferheng-i Şuuri (Lisan-ül Acem) isimli eser matbaada basılan üç dil ve gramer kitabından biridir.

Hasan Şuuri Efendi

Aslen Halepli olan Şuuri Hasan Efendi Osmanlı İmparatorluğu'nun maliye kalemi memurlarındandır (Altuner, 1989). Hekimlik ve dilcilik gibi meziyetleri vardır. Tıp alanında oldukça önemli bir isimdir. Ta'dîlü'l-emzice isimli kitabı bu alanda döneminin en önemli kaynaklarındandır. Tıp bilimine getirmiş olduğu müzikle tedavi yöntemi oldukça önemli bir tekniktir (Turabi, 2011). Yazmış olduğu eserler hem dönemi açısından hem de günümüz açısından önemlidir. Bu eserlerden bazıları şöyle sıralanabilir:

1. Düstûrû'l-amelî
2. MürettebDîvân
3. Terceme-i Pend-i Attâr
4. Ta'dîlü'l-emzice

5. Ferheng-i Şuûrî

Amaç

Çalışmamızın amacı Hasan Şuûri tarafından kaleme alınan Ferheng-i Şuûri isimli eserin bilim dünyasına kazandırılmasıdır. Bu eserin tanıtılmasının ve bilinirliğinin sağlanmasının Türkçe-Farsça öğrenecek olanlara bir sözlük kazandırılması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

İbrahim Müteferrika Matbaasında basılan son eser olma özelliği gösteren Ferheng-i Şuûri isimli kitabı inceleyen bu çalışma, nitel araştırma yöntemine göre tasarlanmış bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar, ortaya çıkarılan bir durumu oldukça dikkatli tanımlar (Büyüköztürk vd., 2011, s. 21).

İncelenen Dokümanlar

Çalışmada, Müteferrika Matbaasında basılmış, Hasan Şuûri tarafından kaleme alınmış olan ve bir Farsça-Türkçe sözlük niteliği taşıyan Ferheng-i Şuûri isimli eser incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada yöntem olarak nitel yöntem, veri toplama yöntemi olarak da doküman analizi (incelemesi) deseni kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Veriler Ferheng-i Şuûri adlı eserden nitel araştırma yönteminin doküman incelemesi deseni kullanılarak elde edilmiştir.

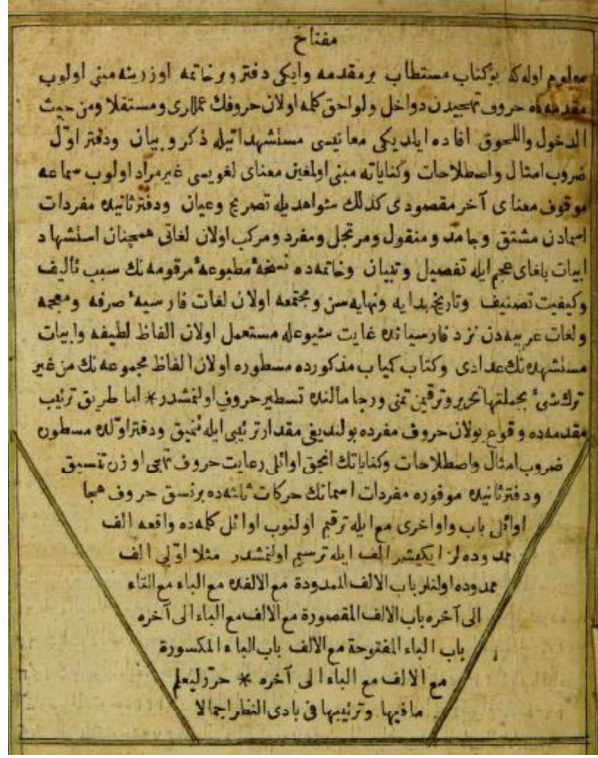
Bulgular

Ferheng-i Şuûri

Ferheng-i Şuûri (Lisan-ül Acem) Hasan Şuûri tarafından yazılan Farsça-Türkçe sözlüktür. Bu eser Müteferrika matbaasında 1742 yılında iki cilt olarak basılmıştır. Eserin toplam sayfa sayısı 1836'dır. Hazırlanan bu sözlük kelime sayısı açısından da oldukça önemlidir. 22.500 civarında sözcüğü barındıran sözlük, 500 civarında İranlı şairin şiirleriyle de örneklendirilmiştir (Turabi, 2011). Türk matbaacılığının ilk ürünlerinden biri olan eser sadece 500 kopya basılmıştır. Her iki cilt de yaprakları altın ile süslenmiş çiçekli bir ilk sayfa ile başlamaktadır.

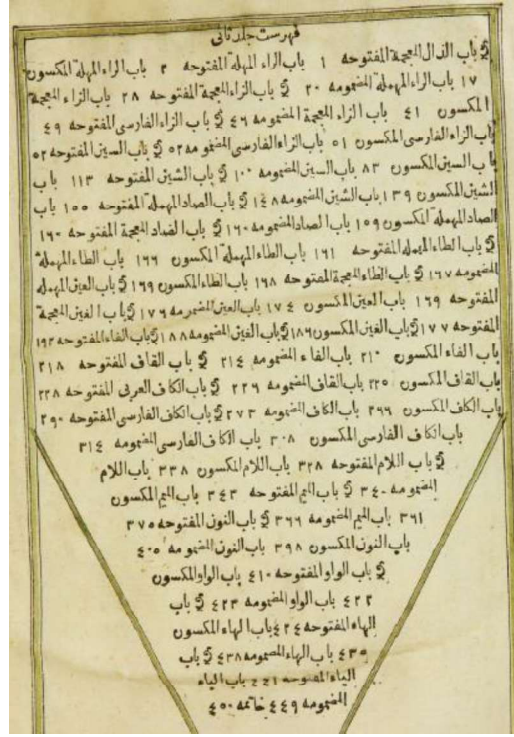
Eserin her iki cildi de duayla başlar. Eserin basılmasına vesile olanlara ve izin verenlere yapılan duadan sonra esrin mukaddime bölümüne geçilir. Bu kitap güzel bir mukaddime/ön söz, iki defter/bölüm ve bir hatime/sonuçtan oluşmuştur (Şuuri, 1742).

Mukaddimedede hecelemelerden oluşmuş harflerin içinde ve ekleri olan harflerin işlevleri, müstakil olarak ve dâhil olduğu cümle içerisinde neyi ifade ettiğinin kanıtlarıyla ve örnekleriyle zikir ve beyan edilmiştir.

Fotoğraf 1: Eserin Miftah/Mukaddime Bölümü

Giriş bölümünde yazar tarafından eser hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca mukaddimededen sonra bir dizin de koyulmuş ve eserde aranılacak bilginin kolayca bulunması hedeflenmiştir.

Fotoğraf 2: Fihrist (2. Cilt)

Eser iki defterden oluşmaktadır. Bu defterlerden birincisinde atasözleri, terimler ve kalıp ifadeler üzerinde durulmuştur. Üzerinde durulan atasözü, terim ve kalıp ifadeler yine örnekleriyle verilmiştir. Ayrıca sözlük anlamı dışında işitmeye bağlı görünen anlamı da kastedilmiş ve bu da örnekleriyle belirtilmiştir. Birinci bölümde verilen örtülü atasözleri, terimler ve kalıplaşmış ifadeler ancak başlangıçta (mukaddime) hecelenen harflere riayet edilerek düzenlenmiştir.

اصطلاحیدر اصل معناسی ایشندی دیمکدر خواجه سلمان بیت مرار سنده ترا توبه
 داده و کفتن * شتیدم آبت تو یوا الی الله از لب حور و رصد که خاک بی فتح کاف عجمی
 وانظهارها بله یعنی قالب انسان کذافی شرفنامه بی وقت بی زلف یعنی ظاهرا مرشد بودنی
 اصطلاحیدر خواجه حافظ بیت دور از رخ او دیمدم از گوشه چشم * سیلاب سرشک
 آمد و طوفان بلارفت * و بر معناسی دخی ایلدی در کرد معنا سنه بودنی اصطلاحیدر
 ترکیب بوکا بکتر تعبیروار در ایوان ایتدم ده جگ یرده ایوار دم در لوسینی اسفر نیکی بیت
 فلا وصف میان نازک جانان من کفتی * نکور فی حدیثی از میان جان من کفتی * بر معنای
 مصطلحی دخی جاری اولمدر مولانا شاهی بیت چو کله صمغ چنن رفت بر صحیفه ما * مکبر
 خرده بر ارباب عشق و عیب مکن بی رقم زد بی یعنی فرمان کرد مولانا هاتنی بیت
 رقم زد در بار سیمصد هزار * که باشند فرمان بران بسار بی رقیبان راز بی یعنی عارفان
 وارباب مشاهدات غیبیه کذافی شرفنامه بی رنگ آزادان بی یعنی سیرت و روش مردمان
 احرار و جوانمردان ایضا منها بی رنگ آورد بی یعنی شیوه و ناز ایله فریب و بر بی کذافی جمع الفرس
 بی رنگ آورد بی یعنی خیل اولدی ابوالعالی بیت بحسن بکدمیش کل جولاف خوبی زد *
 بدید رنگ و رخ و عارض تو رنگ آورد بی رنگ شه زنگبار بی یعنی تاریکی و سیاهی شب کذافی
 شرفنامه بی رواق بیستون بی یعنی آسمان و افلاک ایضا منها بی روان آورد بی یعنی عاقل
 ودانا کذافی جمع الفرس بی روضه ترکیب بی یعنی قالب انسان کذافی شرفنامه بی بره
 بیشه به نیشه بی ایولکه ایلاک کلکه کلک بومعنی ترکیب یولی یول ایله اورمانی بالته ایله درولی
 ابوالعالی بیت دو ستار لطف باید دشمنان ترا تیغ نیز * این مثل شدن بره بیشه به نیشه
 گفته اند بی خواجه بی اشک یول دیمکدر بی ره سپرشد بی خم سین ایله یولی طوب
 کیندی ابوالعالی بیت شتیدم قیس که رفتست محل لیل * شاه است ره سپر و ونه اده در
 صحرا بی ره نورد بی غایت استکون آت حکم فردوسی بیت چرا نته کرکس اندر نبرد *
 چمانته چرمه ره نورد بی ره هوان نتوان رفت بی زلال و خواری ایتک اولمدر کذافی
 شرفنامه بی باب الراء الکسوره بی رشته بانگشت بست * یعنی سپارش او تندی مولانا
 صائب بیت غافل مشوز مرکه که در چشم اهل هوش * موی سفید رشته بانگشت
 بستن است بی رشته بر آورد بی برکسنه سفرده خسته اولد قه ایراد ایدر ل ولایت بخارا ایله
 مخصوص بر علت در ساق انسانده ظاهر اولور ایلاک کی برنسنه در قطع اولنسه صاحبی
 هلاک اولور حالی اوزن قالسه کتدی که اوزار لواحد من الشعرا بیت خور دآب بخارا
 کرفرشته * بر آرد پای خود راز بی رشته * شیخ سعیدی بیت یکی را حکایت کنده از ملوک
 که بیماری رشته کردش چو دوک بی رکاب کران کشت بی یعنی سوارشد و جلله کرد کذافی
 شرفنامه بی زندان ما کبیر بی یعنی اعجاب و تایق شناس ایضا منها بی رند عالمسوز بی
 مردلانیالی و فی قید خواجه حافظ بیت مامست و خراب و در عالمسوزم * بامانشین
 و کره بدنام شوی بی رزی برزی بی یعنی مرحمت ایله حکیم خاقانی بیت ای فیض رحمت توروان
 عاصیان را * رزی برزی بر دل خاقانی از صفا بی ریس کاو بی یعنی ایله واجتی مولانا بلخی

Fotograf 3: Eserin İçinden Bir Sayfa

Eserin ikinci bölümü olan İkinci defter de isimlerden oluşmuştur. Cansız isimler, anlatılan, düşünülen, bağımsız (basit) ve birleşik kelimelerin sözlük anlamı, beyitlerden örnek verilerek Acem belagati ile açıklanmıştır.

Hatime/sonuç bölümünde yazılan matbu nüshanın yazılma sebebi, tasnifin nasıl yapıldığı, yazmaya başlama ve yazı işinin bitiriliş tarihi verilmiştir. Ayrıca toplu olan Farsça sözlüğü sarf etmeye ve toplamaya Arapça sözlükten, Farsça nezdinde gayet çok kullanılmış olan beyit ve güzel sözlerin anlamları, şahit gösterilen örneklerin adedi ve adı geçen nadir kitapta örtülü olan sözcükler yazılmış, temenni ve rica anlamında harfler satır haline getirilmiştir. Ama mukaddimeyi tertip etme yolunda oluşan basit harfler olduğu kadarıyla yazılmıştır. 500 kadar şairin beyitlerinden örnekler verilerek kaleme alınan eser 12 senede hazırlanmıştır (Turabi, (2011).

اصلن استفساروسمين استخبارا بدن اصلندن بغيروا كماه وموجبندن ناوقوف في انباه اولنبره
جواب ويراوركه بوندن اقدم كشيده سلاك تاليف ورسيداه حدو تصنيف اولان لغت كتابلرنيك
اكثري استشهدا ايله تحري ومجله مناسب ابيات ايرادي ايله تسطير اولنشد رازا مجمله ديار
رومه مستعمل وزد عرفاده شريف ومتداول اولان بحال القرايب حايبي ولغت نعمة الله
اسكنها الله في مجموعة الجنان كتابلري ابيات مستشهداته تاليف اولنشيدي مروا يامله
نجه بالفضل نادان وخردو باي في اذعان ترك ابيات وقصرا شعرا يتكلمه مذكو ر كتابلري
اذعانلري كي خراب وادراكلري كي يباب البشارد اول جهتن بوكتايك استساخنة طالب
واستكابه راغب اولان طالبان معرفت وماكان حسن همت بعينه نقل مسطرا ايدوب بزيوت
وياخودر كله نك حركت نسبن طي وقصرو قصد خفت ومختصر اليزسه حق سبحانه وتعالى
توجهن راست وآسان ومرادينه وصول ايله مسرور و خندان واجر جزيل وثواب جميل احسان
ايله كروه محررا وزره ترك وطرح وقصرو حذف ايدرسه وزعجه اختصار وانقلاب قصد ايدرسه
دركاه واهب العطا يادن تضرع وتخي اولنور كه بو خصوصه مرام ومقصودينه نابل ومراد
ومطلوبينه اصل اوليوبه لطايف معانيسندن بهر مند و مناقع وقوا ايدندن سود مند اوليه آمين
بحرمة محمد وآله الطيبين واجحابه الطاهرين والحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لا نبي بعده

فقد تم اجلد الثاني من نسخة المطبوعة الملقبة بفرهنگ شعوري والمجامة بنوال
الفضلا ولسان العجمي من زين السنة للعلل واللام بلغة مخصوصة وعلم بالقلم
على يد الفقير ابراهيم من متفرق كان دركاه عالي المامور بعمل الطبع في دار الطباعة
المسورة في غرة شعبان المعظم سنة خمس وخمسين ومائة والقسم من هجرة
من له العز والسعادة والشرف في البلدة الطيبة المحمية
قسنطنطينة صانها الله تعالى عن انواع
آفات التكوينة والبلية

تاريخ نتم طبع كتاب لغته المحقر
اي خويش اين نسخه يا كبره وخوب كه لسان العجم اينجا مجموع
سجيه تا مش چونوال الفضلا فضلا رايد امل زين مدفوع
بهر بسيا ري اين نسخه ز بس كوشش اقتاد وچنين مش مطبوع
ز اصطلاحات وكتايات و لغات خارج ازد فتراين نا مجموع
كس نمايد ازين حرف سقيم بود انكشت نهادن مرفوع
باچنين سحت و هموازي نقش كشت باصنعت طبش ممنوع
عاطف سا كفت بختش تاريخ
بسكه فرهنگ شعوري مطبوع
سنة ۱۱۰۰

Fotoğraf 4: Eserin Son Sayfası (2. Cilt)

Sonuç ve Öneriler

Matbaanın icadı insanlık tarihindeki en büyük çığırılardan biridir. Bilimin hızla ilerlemesi, insanların bilgiye daha kolay, ekonomik ve kısa sürede ulaşması gibi birçok kolaylığı getirmiştir. İbrahim Müteferrika'nın ilk Osmanlı matbaasını kurmasıyla da birçok eser daha hızlı ve ekonomik basılmıştır. Ayrıca basımı yapılan eserler el yazması eserlere göre daha çok sayıda çoğaltıldığı için gelecek nesillere ulaşması garanti altına alınmıştır.

Müteferrika matbaasında kısa sürede birçok eserin basılması sağlanmıştır. Bu eserlerden bir tanesi de Ferheng-i Şuûri'dir. İki ciltten oluşan bu eser Farsça-Türkçe bir sözlük niteliindedir. Farsça öğrenmek isteyen Türklerin veya Türkçe öğrenmek isteyen İranlıların yararlanabileceği bir eserdir. Dil öğretiminin asli unsurlarından biri olan sözlükler yabancı dil öğrenmek isteyen bireyler için oldukça önemlidir.

1836 sayfadan oluşan bu eser yaklaşık 22.500 kelimenin anlamını, günlük dilde kullanımını örneklerle vermektedir. Eser bu özellikleri açısından önemli bir yere sahiptir. Bu eserin Arap alfabesinden Latin alfabesine çevirisinin yapılması Farsça ve Türkçe öğretimi açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Adıvar, A. (1982). *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul, TR: Remzi Yayınevi.
- Altuner, N. (1989). Safâî ve Tezkiresi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı*.
- Altuntek, S. (1993). İlk Türk matbaasının kuruluşu ve İbrahim Müteferrika, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 191-204.
- Büyüköztürk, Ş., vd. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara, TR: Pegem Akademi Yayınları.
- Ersoy, O. (1959). *Türkiye 'ye matbaanın girişi ve ilk basılan eserler*. Ankara, TR: DTCF.
- İskit S. R. (1939). *Türkiye 'de neşriyat hareketleri tarihine bir bakış*. İstanbul, TR: İstanbul Maarif Vekillliği.
- Küçükcan, B. (2006) *Dünden Bugüne Matbaanın Serüveni*, Leman Şenalp'e Armağan. İstanbul, TR: TKD.
- Maden, S. (1980). İbrahim Müteferrika için bir yeniden değerlendirme. *Milliyet Sanat Dergisi*, 1, 86-91.
- Şuuri, H. (1742). *Ferheng-i Şuuri* (2. Cilt). İstanbul, TR: Darü't-Tıbaatü'l-âmire
- Turabi, A. H. (2011). Hekim Şuûrî Hasan Efendi ve Ta'dilü'l-Emzice adlı eserinde müzikle tedavi bölümü. *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1), 153-166.
- Watson, W. J. (1968). İbrahim Müteferrika and Turkish incunabula. *Journal of the American Oriental Society*, 88(3) 1968 436.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara, TR: Seçkin Yayınları.